

**Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar**

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

Morsányi Bernadett

**Az irodalom senkiföldjén
Fejezetek Dobai Péter írás- és filmművészetéről**

Irodalomtudományi Doktori Iskola
A doktori iskola vezetője: Dr. Kállay Géza PhD., egyetemi tanár

Legújabb kori magyar irodalom program
A program vezetője: Dr. Schein Gábor PhD., egyetemi docens

Doktori Bizottság
A bizottság elnöke: Dr. Györffy Miklós CSc., professor emeritus
Hivatalosan felkért bírálók: Dr. Gelencsér Gábor PhD., egyetemi docens
Dr. Kálmán C. György CSc., egyetemi tanár
A bizottság titkára: Dr. Bengi László PhD., egyetemi adjunktus
A bizottság további tagja: Dr. Cserjés Katalin PhD., egyetemi docens
Póttagok: Dr. Müllner András PhD., egyetemi adjunktus
Dr. Havasréti József PhD., egyetemi docens
Témavezető: Dr. Szkárosi Endre PhD., egyetemi tanár

Budapest, 2014

A disszertáció célkitűzése, témája

Az Irodalomtudományi Doktori Iskola Legújabb kori magyar irodalom programjának hallgatójaként a hatvanas, hetvenes években pályakezdő prózaírók és filmrendezők irodalmi és filmes törekvéseivel kezdtem foglalkozni, azzal a céllal, hogy a művekben előforduló apamotívumot elemezzem. Témám sokrétűsége megkívánta, hogy többfelé tájékozódjam, a disszertációhoz kapcsolódó filmes ismeretek megszerzése érdekében a 2007/2008-as tanévben Gelencsér Gábor magyar filmtörténeti előadásait látogattam, ezzel párhuzamosan – doktori tevékenységemtől függetlenül – az *Irka Egyesület* forgatókönyvíró szemináriumára jártam, ahol Dobai Péter is tartott előadást. A folyamatosan bővülő ismeretek (ebből a szempontból fontos állomást jelentett a Balázs Béla Stúdió hatvanas, hetvenes években készült filmjeinek megismerése) s az egymással laza kapcsolatban álló szemináriumok és előadások egyre távolabb sodortak eredeti kutatási tervemtől. Az apakereső tematikájú alkotások s az apátlan nemzedék¹ helyett az a fiatal művészgeneráció kezdett érdekelni, amelyet hatvankilences nemzedéknek neveztem el. A Balázs Béla Stúdióban 1969-ben történt nemzedékváltás, a „fiatal” költők indulását Vasy Géza szintén ’69-hez kötötte.² Dobai Péter irodalmi és filmes tevékenysége 1968/1969-ben indult, első forgatókönyvét (*Büntetőexpedíció*, 1970) a Balázs Béla Stúdióban írta, s itt rendezte meg első filmjét (*Archaikus torzó*, 1971) is, benne ötvöződött mindaz, ami akkoriban érdekelt.

Dobai Pétert vitathatatlan eredetiségű szerzőnek tartom, a legújabb irodalomtörténeti munkákból azonban hiányzik a neve. A dolgozat első, bevezető fejezetében (*Az irodalom senkiföldjén*) arra keresem a választ, miért alakult úgy, hogy a folyamatos irodalmi jelenlét (a szerzőnek két-háromévente jelenik meg verseskötete) ellenére Dobai nincs benne az irodalmi közgondolkodásban. Pályakezdését *A magyar irodalom története 1945-1975* és Pomogáts Béla *Az újabb magyar irodalom 1945-1981* (1982) című könyve rögzítette, de a rendszerváltás után készült irodalomtörténeti

¹A témához lásd *Magyarország és egy ifjú nemzedék a hatvanas-hetvenes évek fordulóján.* (<http://epika.web.elte.hu/doktor/publikaciok.html>), *Az „együvé- nem- tartozás nemzedéke” és a lézengő hős.* „ - avagy a hősök fálnak támaszkodnak és legyintenek” (<http://epika.web.elte.hu/doktor/publikaciok.html>), valamint az *Apátlan nemzedék, Egy város, egy fiú, és egy apa* (<http://epika.web.elte.hu/doktor/publikaciok.html>) című írásaimat.

²A „hatvankilences nemzedék” elnevezéssel Vasy Géza tanulmányában találkoztam, Vasy a következő értelemben használja. „Vannak, akik az életkort tekintik döntőnek, vannak, akik az egyszerre indulást, s vannak, akik közös nevezőre hozható célkitűzéseket. (...) Ahhoz, hogy nemzedékről beszélhessünk, egyvalami feltétlenül szükséges: a történelmi-társadalmi élmények azonossága – rokonsága.” (...) „Amíg más, jobb megnevezés nincs, megengedhetők látszik hatvankilences nemzedéknek nevezni őket, hiszen a »fiatal« jelzőből már végérvényesen – és nemcsak életrajzi okokból – kikoptak.” = VASY Géza, *I. Bevezetőül. Az első évtized. A hatvankilences nemzedék = Fiatal magyar költők 1969–1978*, szerk. VASY Géza, Akadémiai Kiadó, Bp., 1980, 7-8.

munkákból többnyire kimaradt, csak *A magyar irodalom története*iben kapott helyett, ahol a szerkesztők a társművészetek és a rokon tudományok eredményeit is számba vették. Jellemző, hogy az egyik tanulmány, amely Dobait említi, film és irodalom kapcsolatával, a másik pedig képzőművészettel foglalkozik³, s általában elmondható, hogy inkább a filmes szakemberek fordulnak érdeklődéssel a szerző felé. *A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája*⁴ című sorozat köteteinek segítségével feltérképezhető Dobai 1971 és 1990 közötti irodalmi tevékenysége, de a hagyományosan irodalomhoz köthető kutatóhelyeken (pl. *Petőfi Irodalmi Múzeum*, a *Magyar Irodalomtörténeti Intézet Könyvtára*) kívül a társművészetek archívumait (*Filmarchívum*, *Színház- és Filmművészeti Egyetem Könyvtára*, *BBS-Archívum*, *Artpool*, *Erdély Alapítvány*⁵) is fel kell keresni ahhoz, hogy teljesebb képet kapjunk a szerzőről.⁶

Dolgozatom célja az, hogy felhívjam a figyelmet Dobai változatos életművére, melynek korai szakasza, első alkotói periódusa (1968/69-1978/79) önmagában is figyelemre méltó. A hetvenes évek végére a szerzőnek már három regénye (*Csontmolnárok*, 1974; *Tartozó élet*, 1975; *1964-Sziget*, 1977), két novelláskötete (*Játék a szobákkal*, 1976; *Sakktábla, két figurával*, 1978), három verseskötete (*Kilovaglás egy őszi erődből*, 1973; *Egy arc módosulásai*, 1976; *Hanyatt*, 1978) jelent meg, három filmet rendezett (*Archaikus torzó*, 1971; *Együtthatók*, 1973; *Anyám*, 1975), több jelentősebb forgatókönyvet írt (pl. *Büntetőexpedíció*, 1970; *Radetzky-induló*, 1976; *Rosszemberek*, 1978; *Csontváry*, 1979), színészi szerepeket vállalt (*Agitátorok*, *Büntetőexpedíció*, *A harmadik*, *Staféta*, *Psyché*, *Circus maximus*), filmesszéket és nyelvészeti tanulmányokat publikált, és drámákat (*Valencia bolondjai*, *A has*) is fordított. Dobai eddigi életművét három alkotói periódusra osztom. Az első 1968/1969 és 1978/79 közé tehető, ezt a

³ GYÖRFFY Miklós, *Párhuzamok és metszéspontok: a magyar film és az irodalom = A magyar irodalom története* 3., 1920-tól napjainkig, szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, VERES András, Gondolat, Bp., 2007, 631., BEKE László, *Neoavantgárd és posztmodern a képzőművészetben* = Uo. 62. A 2010-ben megjelent *Magyar Irodalom* (főszerk. GINTLI Tibor, Akadémiai Kiadó, Bp.) című kézikönyv sem változtat az összképen, Dobai mint a *Szociológiai filmcsoportot!* című kiáltvány aláírója szerepel (946.o.)

⁴ *A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája*, 1971-1975/2., Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1989, 446; *A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája* 1976-tól 1990-ig készült el. Az 1990-es év bibliográfiája 2000-ben jelent meg.

⁵ Az Erdély Alapítványnál és az *Artpool*ban talált *Erdély Miklós kép-apóriái* c. kéziratot egy rövid fejezetben (*Exkursus*) tárgyalom.

⁶ Érdekes módon az irodalomhoz köthető kutatóhelyeken szinte kevesebb anyag található Dobai Péterről, mint a társművészetek archívumaiban. A PIM-ben három hangfelvétel és két levél található Dobai Pétertől. A Toldy Ferenc Könyvtárban elsősorban arra voltam kíváncsi, hogy az ELTE BTK magyar szakán készült-e olyan munka (szakdolgozat, disszertáció), amely Dobaival foglalkozik. Egy szakdolgozatot találtam: Horváth András: *A szemlélődés világszemlélete. (Dobai Péter művészetéről)*, 1993. (leltári szám 80). A *Filmarchívum*ban Dobainak személyi dossziéja is van, a Műcsarnokban Dobai BBS-filmjein kívül három forgatókönyve is megtalálható (*Egy arc módosulásai*, *Régi magyar képtár*, *Régi magyar mesterségek*), az *Artpool*ban Dobai két Erdély Miklósról szóló tanulmánya és egy Erdély kapcsán készített interjú található meg.

korszakot az intenzív, és – a műfaji megoszlás tekintetében – kiegyensúlyozott irodalmi (vers-, novella- és regényírás) valamint filmes (rendezés, forgatókönyvírás, színészi munka) jelenlét jellemezte.

Dobai korai nyilatkozataiban az avantgárd művészi törekvésekkel összhangban vallotta, hogy a művészet vállaljon aktív részt a társadalmi gyakorlat s a társadalmi tudat átformálásában (ez érződik ki az *Agitátorok* című filmből is). A hetvenes évek „konszolidált” Kádár-világa viszont azt a tapasztalatot hozta, hogy „megállt az idő”, a társadalmat átítatta a megváltoztathatatlanság és az örökkévalóság érzete. Az *Együtthatók* (1973) című film betiltása az életmű alakulását is meghatározó tényező: Dobai a kudarcélmény miatt fogadja el az Írószövetség kubai ösztöndíját, s másfél év után, amikor hazatér Magyarországra, már nem talál vissza a BBS-hez és alkotóköréhez, a „balázsbelás”, kollektív alkotások és a szerző kora experimentális korszaka lezárul, s ezzel első alkotói periódusán belül is véget ér egy fejezet. Dobai a hetvenes évek közepétől – a nemzetközi trendekkel összhangban – szemléleti változáson ment keresztül, ami elsősorban a befelé fordulás és a szubjektivizálódás mozzanatában ragadható meg. Ekkor kezdődik el első verseskötetének (*Kilovaglás egy őszi erődből*, 1973) címére utalva a szerző „kilovaglása”, kivonulása. Azáltal, hogy a hetvenes évek közepétől Dobai tudatosan építeni kezdte tüntetően egyszemélyes alkotói univerzumát, s az aktuális irodalmi trendekhez sem csatlakozott, az elmagányosodás útjára lépett.

A második alkotói periódust 1979 és 1989 közé helyezem. Ebben az időszakban Dobai forgatókönyvírói munkássága mélyült el, s ezzel párhuzamosan és összhangban prózaírói tevékenysége: az akkori jelenben játszódó kisregényei (*Lavina*, *Háromszögtan*, *Ív*, *Lendkerék*) filmforgatókönyveiből nőttek ki magukat, a történelmi témájú filmekhez gyűjtött dokumentumokat pedig nagyregényei (*Vadon*, *A birodalom ezredese*) írásakor hasznosította. A nyolcvanas évek Dobai számára elsősorban a filmes – forgatókönyvírói – elismerést hozta meg, az irodalmi mainstreamből való kiszorulása ekkor kezdődött el, annak ellenére, hogy ebben az évtizedben tíz kötete jelent meg, és egy, a nagyregény újra feltűnéséről szóló tanulmányban, a *Vadon* (1982) című regény is szerepel⁷.

A rendszerváltást követő időszak a szerző számára is új korszakot jelent, a harmadik alkotói periódusban a líra válik uralkodóvá, Dobai elsősorban az emlékei számára keresi a formát, a megőrzés válik hangsúlyossá, de már a nyolcvanas években is a hetvenes években elért esztétikai eredmények mentén folytatta tovább vizsgálódásait. Ezért

⁷ Lásd ZAPPE László, *Újra feltűnt a nagyregény, Jegyzetek Dobai Péter, Esterházy Péter és Spiró György műveihez*, Kritika, 1983/4, 14-16.

a dolgozatban az első alkotói periódusra helyezem a hangsúlyt az ekkor készült irodalmi és filmes alkotásokat elemzem részletesebben⁸, de minden esetben utalok a későbbi művekkel való kapcsolatra, vagyis célom az, hogy átfogó képet adjak az (eddig) életműről.

A disszertáció vizsgálati szempontjai, felépítése

A kánonon kívüli szerzők esetében jelentős szerepet kapnak az öndefiníciók, az önértelmező megnyilatkozások és a pályatársak, kortársak visszaemlékezései (a dolgozatban utalok Reményi József Tamással, Rigó Máriával, Enyedi Ildikóval váltott leveleimre, Koós Anna Dobai *Együtthatók* c. filmjéhez írt jegyzetével pedig külön fejezetben foglalkozom). Az életmű feldolgozása szempontjából forrásértékűnek, iránymutatónak tartom Dobai Péter visszaemlékezéseit, korabeli interjúit és személyes beszélgetéseinket. A második fejezetben a pályakezdés mozzanatát a szerző *In loving memory of BBS...* című önéletrajzi esszéjének segítségével ragadom meg, melyben Dobai, szellemi fejlődésének négy állomásáról ír⁹, ennek nyomán Zsilka János nyelvészt, Bódy Gábor rendezőt és a Balázs Béla Stúdiót emelem ki. Dobai a hatvanas, hetvenes évek avantgárd művészeihez (pl. Bódy Gábor, Erdély Miklós) hasonlóan elméleti írásokat is publikált, Zsilka János jelentéstanát, szerves nyelvi rendszerét használva fel. Az *In loving memory* című fejezetben kitérek Dobai nyelvészeti tanulmányaira, melyek azért fontosak, mert Zsilka hatása nemcsak a szerző korai filmelméleti írásaiban, kísérleti forgatókönyveiben érződik, inspirációja a szerző egész írásművészetét meghatározza. A dolgozat célkitűzései közé tartozik, hogy Dobai publikálatlan műveit is bemutassam. Ebben a fejezetben a BBS-Archívumban megtalált, *Egy arc módosulásai* című kísérleti forgatókönyvet is közlöm, majd egy rövid részben (*Exkúrszus: Erdély Miklós kép-apóriáiról*) a szerző *Erdély Miklós kép-apóriáiról* című írását mutatom be, s kitérek Dobai Erdély Miklóshoz fűződő barátságára is. A harmadik fejezetben (*Egy ifjú nemzedék a hatvanas, hetvenes évek fordulóján, filmkamerával*) tárgyalom az *Agitátorok* (1969) című filmet¹⁰, melynek kapcsán a szerző pályakezdő programnyilatkozatait emelem ki (a

⁸ Pl. *Csontmolnárok* (1974) című regényét a *Visszkapott történelem* című fejezetben, az *Archaikus torzó* (1971) című dokumentumfilmjét és a *Játék a szobákkal* című novelláskötetet pedig *A mindennapok forradalmárai* című fejezetben.

⁹ *In loving memory of BBS, Egy ifjú nemzedék, egy immár időben messzi Magyarországon, a hatvanas-hetvenes évek fordulóján, filmkamerával* = Balázs Béla Stúdió 1961-2001, szerk. ANTAL István, DEÁK László, KODOLÁNYI Sebestyén, BBS, Orpheusz Kiadó, 2002, 53.

¹⁰ A szerző 1971-ben első, *A magunk kenyerén* című antológiában megjelent önéletrajzi esszéjében is – egyetemi éveiből – nyelvészeti tanulmányait emelte ki, valamint a filmmel való megismerkedését: „a fő fordulat az *Agitátorok* című filmmel kapcsolatos, melynek írója Bódy Gábor és rendezője Magyar Dezső vittek be tulajdonképpen a »filmbe«.” = *A magunk kenyerén*, szerk. DOMOKOS Mátyás, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1971, 86.

Szociológiai filmcsoportot! című kiáltvány esetében ez megegyezik a BBS '69-es nemzedékének programjával), s azt a társadalmi-politikai közeget (Magyarországot a hatvanas, hetvenes évek fordulóján), amelyben a szerző alkotott. Részletesen tárgyalom Dobai *Dokumentumok alapkőbe és komputerbe* című írását, amely 1970-ben jelent meg az *Új Írásban*, de a szerző későbbi novellásköteteiben nem szerepel. A szöveg poétikai feszültségét a *Szociológiai filmcsoportot!* nevű kiáltványban megfogalmazott célkitűzés, a dokumentumok analízise és az avantgárd újszerű, erőteljes retorikája közti feszültség teremti meg, tartalmát tekintve pedig Dobai Magyar Dezsővel és Bódy Gáborral töltött napját örökíti meg, s ebből a szempontból forrásdokumentumnak tekinthető. A negyedik fejezetben (*Rekonstrukciós kísérlet[ek]*) Dobai utolsó BBS-filmjének (*Együtthatók*) rekonstrukcióját kísérem meg, reflektálva Koós Anna jegyzetére, mely a Műcsarnokban megrendezett *Más hangok, más szobák - rekonstrukciós kísérlet[ek]*, *A Balázs Béla Stúdió 50 éve* című kiállításon volt olvasható. Ezzel a fejezettel azt mutatom be, hogy a kortársak visszaemlékezései hogyan segítik elő egy mű létrejöttének és korabeli kulturális szerepének feltárását. Dobai munkásságának elemzésekor felmerül a kérdés, hogy filmforgatókönyv-írói tevékenysége hogyan befolyásolta az életmű alakulását, s a szerző irodalomtörténeti pozícióját. Az ötödik fejezetben (*Tékozló tehetség*) az irodalmi szempontból kevésbé rangosnak tekintett filmforgatókönyvekben „elpazarolt” művészi energiák szépirodalomba történő beépítését és a forgatókönyvekben felhasznált tudásanyagának és történetelemeknek az „újrahasznosítását” mutatom be. A hatodik fejezetben (*Visszakapott történelem*) Dobai korai programnyilatkozatára visszautalva a szerző történelem iránti elkötelezettségét emelem ki. A történelmi tematika az egész életművet áthatja, Dobai történelmi tárgyú esszéi és parabolikus szemléletű filmes munkái mellett első regényét, a *Csontmolnárokat* elemzem részletesen. A hetedik fejezetben (*A mindennapok forradalmárai*) a szerző pályakezdő programnyilatkozatából a „magatartás forradalmának” gondolatát emelem ki. Az „egyetemességre és tökéletességre törő forradalmi élet” ideáját Dobai egyetemi évei alatt dolgozta ki, s művészi alkotásaiba is beépítette, ebben a fejezetben az *Archaikus torzó* című filmet és első novelláskötetét elemzem részletesebben. Az utolsó részben (*Kilovaglás egy őszi erődből*) Dobai költészetét tárgyalom, itt térek ki az emlékező pozíció állandósulására¹¹, a szerző

¹¹ A szerző tézise szerint „az emlékezés üzenete a mindig jelen idejű gondolkodásunk és érzelmi állapotaink részévé kell váljon, ettől teljes az ember.” Lásd az *Emlék az ember, Előrehagyott versek* (Napkút Kiadó, Bp., 2011) című kötet fűlszövegét.

magánmitológiájára (első szerelem és a tengerész múlt) és a művészetét meghatározó motívumokra.¹²

Dobai egy 1976-ban adott interjújában¹³ műveit koncentrikus köröknek írja le (melyek közepén ugyanaz a szervezőerő áll), a legbelső kör a líra, ezt követi az elbeszélés, a regény, majd a film. A dolgozat szerkezetét ezekhez hasonló koncentrikus köröknek képzelem el. Az első fejezetekben a „külső kört” a „balázsbélás” éveket, a filmes munkákat és kapcsolatokat tárgyalom, ezt követi egy újabb „kör” Dobai prózája, majd következik a legbelső, Dobai lírája, mely a kritikusok (és a szerző) jóslata ellenére nem tűnt el a többi műfaj mellett, hanem éppen ellenkezőleg, kiteljesedett.

Epilógus, konklúzió

Sokat idézett vélekedés, hogy egy-egy nemzeti irodalom történetét nem az irodalomtörténészek írják újra, hanem az élő irodalom, amely folyamatosan változó viszonyt létesít az őt magát is feltételező hagyománnyal.¹⁴ A gyakorlat mégis azt mutatja, hogy az élő irodalomnak (írók, olvasók) csak kezdeményezésre van lehetősége, a kánonokat a mindenkori működtetők (irodalomtörténészek és intézmények) hagyják jóvá, s „amit nem tanítanak, amire nem hivatkoznak, annak irodalomszociológiai értelemben vett túlélésre jóval kevesebb az esély, mint a kurrens szellemi értékcikkek esetében.”¹⁵ A kánonképzés ráadásul szubjektív aktus a bekerüléshez a folyamatos teljesítés, irodalmi jelenlét sem mindig elegendő, s az sem, ha a szerző rendelkezik azokkal az erényekkel, amelyeket a kritikai konszenzus egy adott pillanatban elismerendőnek tart. A magyar irodalomtörténetnek vannak kiemelt, sűrűn emlegetett szerzői, történetei, s vannak elbeszéletlen, alig hivatkozott alkotói. Mindez az irodalomtörténet-írás struktúrájával magyarázható, amely esetlegességgel is bír, azok az írók, akik keresik a művészeti közéletben való részvétel lehetőségét, megtalálják azokat a kritikusokat, akik a megfelelő időben, helyen és formában szólnak róluk.¹⁶ Dobai Péter nem kereste az ilyen típusú lehetőségeket. A *Hanyattban* (1978) található *Nem sokan szeretnek téged, de egyesek még*

¹² A *Hanyatt* (1978) című kötettől kezdve a versek színhelye többnyire a fényképekkel teli szoba, a lírai hős jellegzetes testhelyzete a hanyatt fekvés, meghatározó közérzete pedig a „finom szövésű depresszió” = Lásd a *Játszd magad végig* című verset. = DOBAI Péter, *Hanyatt*, Magvető Könyvkiadó, Bp., 1978, 38.

¹³ MARAFKÓ László, *Beszélgetés Dobai Péterrel*, Könyvtáros, 1976/ 9., 552.

¹⁴ KULCSÁR SZABÓ Ernő, *A magyar irodalom története 1945-1991*, Argumentum, Bp., 1993, 7.

¹⁵ SZKÁROSI Endre, *Nem-e van-e nem posztmodern sem (is)?* = SZKÁROSI Endre, *Mi az, hogy avantgárd, Írások az avantgárd hagyománytörténetéből*, Magyar Műhely Kiadó, 2006, 153.

¹⁶ Iványi-Bitter Brigitta a képzőművészeti kánonnal kapcsolatban állapítja meg mindezt. Lásd a *Kovácsnai* című könyv (Vince Kiadó, Kovácsnai Kutatóműhely, Bp., 2010) *Elbeszéletlen történet – kanonizálatlan életmű* című alfejezetét (306-307.o).

el is túlozzák ezt és rájátszanak, azt mondják: kár érted című vers, vagy az *Önműlt században* (1997) megjelent *Decembervers A. D. 1995* egy magányos harcos képét mutatják.

A disszertáció keretén belül csak arra volt lehetőségem, hogy „kezdemenyeyezzek”, fejezeteket villantsak fel, de remélem, hogy lesznek olyanok, akik kedvet éreznek a folytatáshoz, a művek olvasásához, elemzéséhez, s így Dobai irodalmi munkássága is felkerülhet a 20. századi magyar irodalom térképére; s talán szeretni is fogják¹⁷.

Függelék

A következő táblázatban az életmű fontosabb alkotásait veszem sorra, de teljességre csak az első szerzői korszak esetében törekszem (1968/69-1979). Dobai irodalmi munkásságának kezdőpontját 1968-hoz kötöttem, az *Első ének* líraantológia megjelenésének dátumához, filmes pályafutását pedig az *Agitátorokhoz* (1969). Az első alkotói periódust a *Sakktábla, két figurával* című novelláskötet (1978), valamint a *Csontváryban* és a *Psychében* (1979) való részvétel zárja. A táblázatban szereplő utolsó évszám a legújabb verseskötet megjelenésének dátuma.

¹⁷ Marx József 2003-ban írt Dobai-portréjában fogalmaz úgy, hogy „Dobait számunkra csak a szeretet védheti meg. Különösen akkor, ha magányosan felvonul.” = MARX József, *A magányos felvonuló*, Magyar Hírlap, 2003. október 25-26., 26.

Évszám	Cím	Műfaj	Szerep	Egyéb nevek, információ	Közeg
1968	Első ének	líraantológia	költő		ELTE BTK (1965-70)
1969	Agitátorok	játékfilm	színész, szövegének írója	Bódy Gábor, Magyar Dezső	BBS (1969-75)
	Ifjú szívekben élek (Vallomások Adyról)	vallomás	költő		
1970	Büntetőexpedíció	rövidjátékfilm	forgatókönyvíró, színész	Magyar Dezső	
	Staféta	játékfilm	színész	Kovács András	
	A halál iparművészete-Onibaba	esszé		Kaneto Shindó	
	Dózsa mítosz – vagy a forradalom teljessége	esszé		Kósa Ferenc, Csoóri Sándor	
	1945-1970: Negyedszázad magyar verseiből	líraantológia	költő		
	Univeritas '70	antológia	költő		
	Imperatívus és illúzió, Kölcsönhatás Albert Camus művészete és filozófiája között	szakdolgozat	filozófia-olasz szakos hallgató	Albert Camus	
1971	Archaikus torzó	dokumentumfilm	rendező		BBS
	A harmadik	kísérleti film	színész	Bódy Gábor	
	Premier Plan: Pier Paolo Pasolini	esszé			
	Régi magyar képtár	forgatókönyv			
	Ideológiai montázsok	forgatókönyv			
	Ahol a sziget kezdődik	prózaantológia	író		
1972	Avantgarde Fesztivál - szervezte Szentjóbby Tamás	esemény	résztevő		
	Premier Plan: Akira Kurosava, A méltóság aszkétája	esszé			
	Egy új képtudat igénye - Oberhauseni jegyzetek		tudósító	rövidfilm-fesztivál	
	Beton	forgatókönyv	író		
	Nyelv, kép, megnyilvánulás	műhelynapló		Archaikus torzó	
	Erdély Miklós kép-apóriáiról	esszé		Erdély Miklós	
	Képi és fogalmi jelentések összefüggései	nyelvészeti tanulmány		Zsilka János	
1973	Kilovaglás egy őszi erődből	verseskötet	költő		Kuba (1973 és 1975 között)
	Együtthatók	dokumentumfilm	rendező	Halász Péter	
	Egy arc módosulásai	forgatókönyv			
	Nyelv és film, A filmi formálás és a nyelvi rendszer összefüggései	nyelvészeti tanulmány		Zsilka János	
	Kép és szó	nyelvészeti tanulmány		Zsilka János	
1973	Filmnyelv-irodalmi nyelv-politika, Beszélgetés Alberto Moraviával	cikk	fordító		

1974	Csontmolnárok	regény			Kuba
1975	Tartozó élet	regény			
	Anyám	játékfilm	rendező	Grunwalsky Ferenc	
	Vörös rekviem	játékfilm	rendezőasszisztens, forgatókönyvi konzultáns	Grunwalsky Ferenc	
	A mindennapok forradalma, Gomez: Önöké a szó	esszé			
	Előadássorozat, Képi és fogalmi jelentések összefüggései	előadás	előadó		
	Együtthatók	filmbemutató			
	Valencia bolondjai	színdarab	fordító	Lope de Vega	
	A has	színdarab	fordító	Kurt Bartsch	
1976	Egy arc módosulásai	verseskötet	költő		
	Bukfencező múzsa	líraantológia	költő		
	Add tovább! 55 mai költő és író	antológia	költő		
	Szép versek 1975	líraantológia	költő		
	Játék a szobákkal	novelláskötet	író		
	Radetzky-induló	forgatókönyv	író	Bódy Gábor, Makk Károly	
	Az életrekeltés poézise, Grunwalsky Ferenc: Vörös rekviem	esszé			
1977	1964 – Sziget	naplóregény	író		
	Verses országjárás	líraantológia	költő		
	Körkép '77	prózaantológia	író		
	Szép versek 1977	líraantológia	költő		
	Tengerlátó	líraantológia	költő		
	Tizedik emelet	forgatókönyv			
	Az Ady-hatás tényezői, legszemélyesebben	hozzászólás	író		
	Honvág a bátorságra, az odaadásra és az igazságra. Hajnóczy Péter novellái	tanulmány		Hajnóczy Péter	
	"Van fájdalom a gondolatban", Vajda János emlékére, megjegyzések Imre László jubileumi írásához	hozzászólás, tanulmány			
	"Dzsán panoptikum I. avagy változatok egy Galatheára" - El Kazovszkij műsora és kiállítása	kiállítás	kiállításmegnyitó	El Kazovszkij	
1978	Sakktábla, két figurával	novelláskötet	író		
	Hanyatt	verseskötet	költő		
	Körkép '78	prózaantológia	író		
	Verses a zsebben	líraantológia	költő		
1979	Csontváry	játékfilm	forgatókönyvíró	Huszárik Zoltán	
	Rosszemberek	játékfilm	forgatókönyvíró	Szomjas György	
	Psyché	játékfilm	forgatókönyvírói konzultáns, dramaturg, színész	Bódy Gábor	
	Film a "Napállam" festőpolgáráról	esszé		Csontváry	

	Nemzet és identitás. A nemzeti identitásról, mint a nemzeti tudat értékmérőjéről	tanulmány			
	Történelem ereklék nélkül. Andorka Rudolf naplójából és Kádár Gyula emlékiratából	tanulmány			
	Fiatalkorok lengyelül	prózaantológia	író		
1980	Lavina	kisregény	író		
	Mephisto	forgatókönyv	író	Szabó István	
	A vadász	forgatókönyv	író	Makk Károly	
	Circus maximus	játékfilm	színész	Radányi Géza	
	Németország menetrend nélkül, Ingmar Bergman: Kígyótojás	esszé		Ingmar Bergman	
	Megtartó varázslat	líraantológia	költő	József Attila	
1981	Se szó, se törvény	irodalmi forgatókönyv		Szomjas György	
	Tisztelgés Jancsó Miklós előtt 60. születésnapján	vers	költő	Jancsó Miklós	
	Egy történelmi regény vonzásában, Simonffy András: Kompország katonái	recenzió		Simonffy András	
	Az év legjobb forgatókönyvének díja		forgatókönyvíró	Szabó István	Cannes
	A medveölő fia	prózaantológia	író		
	Körkép' 81	prózaantológia	író		
	Az éjszaka csodái	líraantológia	költő		
	El Kazovszkij kiállítása		kiállítás megnyitó	El Kazovszkij	
1982	Vadon	regény	író		
	Elnémul a szó, megszólal a kép	esszé			
	A halál köszönti az életet, Akira Kurosava: Árnyéklovag (Kagemusa)	esszé		Akira Kurosava	
	Megjegyzések Szilágyi Ákos A magyar irodalom önszemléletéről című írásához				
	Egy „Zögling” arcéle	Ottlik –köszöntése	író	Ottlik Géza	
1983	Redl ezredes	forgatókönyv	forgatókönyvíró, színész	Szabó István	
	Regula: élni a halált is, Michelangelo Antonioni: Az oberwaldi titok	esszé		Antonioni	
	A testőr	esszé		Kurosava	
	Európa déli és északi szigeteiről	esszé			
	Archaikus torzó	tanulmányok, forgatókönyvek			
	Háromszöglet	kisregény	író		
	Buda-Duna-Pest	elbeszélés	író		
	Filmkritikusok díja				
1984	Hanussen	forgatókönyv		Szabó István	
	Rózsavirág	vizsgafilm	főszereplő	Enyedi Ildikó	
	Szép versek	líraantológia	költő		

	Arion 15.	Nemzetközi költői almanach	költő		
1985	A gyanú	forgatókönyv		F. Dürrenmatt	
	A birodalom ezredese	regény	író		
	Az éden vermei	verseskötet	költő		
	Szép versek' 85				
1986	Budavár visszavívása, 1686	forgatókönyv		Sára Sándor	
	In memoriam Kardos György	megemlékezés			
1987	Eszmélet, Epizódok József Attila életéből	forgatókönyv	forgatókönyvíró	József Attila, Madaras József	
	Egy uniformis öngyilkossága (Még egyszer Redl ezredesről)	esszé			
	Szép versek' 87	líraantológia	költő		
1988	Kutyaszív	forgatókönyv		Bulgakov, Makk Károly	
	Mihail Bulgakov: Kutyaszív	esszé			
	Ív	kisregény	író		
	Jelenidejű portré	portréfilm	szereplő	Grunwalsky Ferenc	
1989	Lendkerék	regény	író		
	Válogatott versek	verseskötet	költő		
	Jánosi Tibor verseiről	esszé			
	Egy archaikus avantgardizmus töredékei	esszé		Keszthelyi Rezső	
	Angyali agresszió	esszé		Pier Paolo Pasolini	
	Tékozló Romolus	cikk		Pier Paolo Pasolini	
1990	Madách magányos lírája	esszé		Madách Imre	
	Tékozló Szindbád, In memoriam aeternam Huszárik Zoltán	esszé		Huszárik Zoltán	
1992	Rembrandt van Rijn	forgatókönyv		Rembrandt	
	Mit ér a hajó, ha magyar?	esszé			
1993	Nagyvásárcsarnok	dokumentumfilm	rendező		
	Károly és Zita	forgatókönyv			
	Pasolini, a játékos	esszé		Pier Paolo Pasolini	
1994	Vitorlák emléke	verseskötet	költő		
	Sátántangó	játékfilm	forgatókönyvírói konzultáns, színész	Tarr Béla	
1995	Guantanamo	forgatókönyv			
	Kereszt nélkül a damaszkuszi úton	esszé		Pier Paolo Pasolini	
1996	A fürdőorvos	forgatókönyv		Csáth Géza, András Ferenc	
	Visszakapott történelem	esszé			
1997	Önműlt század	verseskötet	költő		
1998	Rimbaud Abesszíniában	esszékötet	szerkesztő		
	Sorok Erdély Miklós emlékében, Apológia-töredék...	esszé		Erdély Miklós	
2000	Csontmolnárok	forgatókönyv			

	Párbaj, tükörben	novelláskötet	író		
	Néhány kérdés Dobai Péterhez	portréfilm	szereplő	Grunwalsky Ferenc	
	Egy építész útinaplója rajzokban	előszó		Finta József	
2001	Magyar kereszt	forgatókönyv			
	Amrita Sher-Gil	forgatókönyv		Sára Sándor	
	Werckmeister harmóniák	játékfilm	forgatókönyvi konzultáns, színész	Tarr Béla	
	Hazám a városban	dokumentumfilm	rendező		
2002	Római álmom	forgatókönyv			
	Angyali agresszió	esszékötet		Pier Paolo Pasolini	
	In loving memory	esszé		BBS	
	Versek egy elnémult klavírra	verseskötet	költő	Dukai Takách Judit	
2003	Ma könnyebb. Holnap messzebb	verseskötet	költő		
2005	„Barth hadapród, becsületszavamra, visszatér a nyár!”	verseskötet	költő		
	Morfium	forgatókönyv			
2007	Magyar extázis : egyszer hódolatteljes, elragadtatott, másszor melankolikus bolyongások Gyurkovics Tibor képtárában /	előszó		Gyurkovics Tibor	
2008	Emlékek jövőidőben	verseskötet	költő		
	Un ancien long tango de l'Est	kétnyelvű verseskötet	költő		
2010	Latin lélegzet	verseskötet	költő		
	Boldogító, olykor el-eltevédő bolyongásom Kecskés András festőművész kiállításán	kiállításmegnyitó		Kecskés András	
	Redivivus	előadás		1848-1849	Collegium Hungaricum Berlin
2011	Emlék az ember	verseskötet	költő		

A disszertációhoz kapcsolódó publikációk

Magyarország és egy ifjú nemzedék a hatvanas-hetvenes évek fordulóján. Megjelent: a doktori iskola honlapján. = <http://epika.web.elte.hu/doktor/publikaciok.html>

Az „együvé- nem- tartozás nemzedéke” és a lézengő hős. „ - avagy a hősök falnak támaszkodnak és legyintenek”- Megjelent: a doktori iskola honlapján. = <http://epika.web.elte.hu/doktor/publikaciok.html>

Apátlan nemzedék, Egy város, egy fiú, és egy apa Megjelent: a doktori iskola honlapján. = <http://epika.web.elte.hu/doktor/publikaciok.html>

Az Ady-hatás tényezői az ifjú szívekben. „Ifjú szívekben élek s mindig tovább” = Kocsi-út az éjszakában, szerk., FÜZFA Balázs, Savaria University Press, Szombathely, 2011, 344-356.

Rekonstrukciós kísérlet[ek], Adalékok a Dohány utcai Lakásszínházhoz = Színház, 2012, április, 32-37.

Fontosabb szakirodalmi bibliográfia

A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája, 1971-1975/2., Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1989.

AGÁRDI Péter (szerk.), *A hetvenes évek magyar irodalmáról*, Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1979.

DERÉKY Pál, MÜLLNER András (szerk.), *Né/ma?, Tanulmányok a neoavantgárd köréből*, Ráció Kiadó, 2004.

DÉRCZY Péter (vál. és szerk.), *FASÍRT, avagy viták a „ fiatal irodalomról”*, JAK Füzetek I., Magvető Könyvkiadó, Bp., 1982.

GÁCS Anna, GELENCSÉR Gábor (szerk.), *Adaptációk, Film és irodalom egymásra hatása*, József Attila Kör – Kijárat, Bp., 2000.

GELENCSÉR Gábor (szerk.), *BBS 50 : A Balázs Béla Stúdió 50 éve*, Műcsarnok, Balázs Béla Stúdió, 2009.

GELENCSÉR Gábor, *A Titanic zenekara, Stílusok és irányzatok a hetvenes évek magyar filmművészetében*, Osiris Kiadó, Bp., 2002.

GINTLI Tibor (főszerk.), *Magyar Irodalom*, Akadémiai Kiadó, Bp., 2010.

GINTLI Tibor - SCHEIN Gábor, *Az irodalom rövid története*, Jelenkor Kiadó, Pécs, 2007.

GREDEL Lajos, *A magyar irodalom története, Magyar líra és epika a 20. században*, Kalligram, Pozsony, 2010.

- GYÖRFFY Miklós, *A tizedik évtized*, Palatinus – Magyar Nemzeti Filmarchívum, 2001.
- HEGYI Lóránd, *Új szenzibilitás, Egy művészeti szemléletváltás körvonalai*, Magvető Kiadó, Bp., 1983.
- KOVÁCS András Bálint, *A film szerint a világ*, Palatinus, 2002.
- KULCSÁR SZABÓ Ernő, *A magyar irodalom története 1945-1991*, Argumentum, Bp., 1993.
- KULIN Ferenc (szerk.), *Fiatal magyar prózairók 1965-1978*, Akadémiai Kiadó, Bp., 1980.
- MARX József, *Szabó István: filmek és sorsok*, Vince Kiadó, Bp., 2002.
- PETERNÁK Miklós (szerk.), *Végtelen kép: Bódy Gábor írásai*, Pesti Szalon Könyvkiadó, Bp., 1996.
- PETERNÁK Miklós (szerk.), *F.I.L.M. : A magyar avantgarde film története és dokumentumai*, Képzőművészeti Kiadó, Bp., 1991.
- RAINER M. János (szerk.), *„Hatvanas évek” Magyarországon, 1956-os Intézet*, Bp., 2004.
- RÉVÉSZ Sándor, *Aczél és korunk*, Sík Kiadó Kft., Bp., 1997.
- ROMSICS Ignác, *Magyarország története a XX. században*, Osiris, Bp., 2004.
- SÜKÖSD Mihály (szerk.), *Üvöltés, Vallomások a beat nemzedékről*, Európa Könyvkiadó, 1967.
- SZEGEDY-MASZÁK Mihály, VERES András (szerk.), *A magyar irodalom története 3., 1920-tól napjainkig*, Gondolat, Bp., 2007.
- SZKÁROSI Endre, *Mi az, hogy avantgárd, Írások az avantgárd hagyománytörténetéből*, Magyar Műhely Kiadó, 2006.
- Szociológiai Filmcsoportot!* = BÍRÓ Yvette (szerk.), *Filmkultúra 1965–1973, Válogatás*, Századvég, Bp., 1991, 45.
- VASY Géza (szerk.), *Fiatal magyar költők 1969–1978*, Akadémiai Kiadó, Bp., 1980.
- VERES András (szerk.), *A hetvenes évek kultúrája. Tanácskozás a Fiatal Művészek Klubjában 1980. április 10–12.*, Balassi Kiadó, Bp., 2002.
- ZALÁN Vince (szerk.), *Bódy Gábor, Egybegyűjtött filmművészeti írások*, Akadémiai Kiadó, Bp., 2006.
- ZIMONYI Zoltán (szerk.), *Lillafüred 1969/Dokumentumok*, Széphalom Könyvműhely, Új Kilátó, 1995.
- ZSUGÁN István, *Szubjektív magyar filmtörténet 1964-1994*, Osiris-Századvég, Bp., 1994.